

3.	Полтавський (олійний)	+				1		4	3	2		+		+			
4.	Городецький (темперний)	+				1		4	3	2				+			+
5.	Урало-сібірський (олійний)	+	+			1			3	2					+	+	+
6.	В'ятський (клеювий)	+			5	1	2	4		3						+	
7.	Хохломський (олійний)	+			1	4		3	3	3	2			+			
8.	Полхово- майданський (аніліновий)	+			2	1			4	3				+	+		

Література

1. *Глузман О.В.* Университетское педагогическое образование.
2. *Кравченко А.И.* Культурология: Словарь /А.И. Кравченко. – М.: Академический проект, 2000. – С. 265.
3. *Основы художественного ремесла:* Практ. пособие для руководителей школ. кружков / Ред. В.А. Бардулина. – М.: Просвещение, 1979. – С. 99–119.
4. *Словник іншомовних слів* / Ред. О.С. Мельничук. – К.: Головна редакція УРЕ, 1985. – С. 467.
5. mirslouvrei.com/content_fil/sravnitelno-istoricheskoi-metod-15887/html

УДК 745.52(477):378.22(072)

Бабенко О.О.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КИЛИМАРСТВА В ЗАГАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

В статье рассматриваются основные проблемы изучения украинского ковроделия, показана его роль в общей системе преподавания декоративно-прикладного искусства в учебных заведениях.

Ключевые слова: украинское ковроделие, основополагающие принципы изучения, декоративно-прикладное искусство, общий контекст преподавания.

Стрімкий розвиток суспільно-політичних, економічних відносин в державі все більше впливає на культурну і гуманітарну сферу життя громадян. Активний наступ світових глобалізаційних процесів, швидка інтеграція в європейський артпростір потребують своєрідних підходів до мистецької освіти в Україні. На її сучасний стан мають колосальний вплив уніфіковані засоби масової інформації, інтенсифікація комунікативних технологій, зокрема інтернет-ресурсу тощо. Класичні, традиційні форми художньої культури змушені видозмінюватись в нових реаліях життя, шукати своє місце в розмаїтому інформаційному просторі. На мистецьку, художньо-педагогічну освіту покладена особлива місія по вихованню нового покоління національно свідомих громадян.

В одному з розділів Указу Президента України «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні» сказано: «Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури і туризму України забезпечити реалізацію комплексу заходів щодо вдосконалення підготовки фахівців з народних художніх промислів, у тому числі розвитку мережі професійно-технічних і вищих навчальних закладів, в яких вони здійснюються».[4,3]Збереження культурних надбань, традиційної народної спадщини українців є одним з пріоритетних завдань сучасної педагогіки.

Важливе місце в загальній системі мистецької освіти займає декоративно-ужиткове мистецтво, особливо килимарство, яке все частіше входить до змісту навчальних програм для

майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Його поглиблене вивчення підвищить якість фахової підготовки молодих спеціалістів, розширить їх мистецький кругозір, світоглядні основи творчості, підвищить професійну майстерність, допоможе сформувати власний, індивідуальний підхід до створення декоративних виробів.

До проблем дослідження традиційного українського народного декоративно-ужиткового мистецтва зверталися відомі мистецтвознавці: Н.Велігоцька, В.Данилейко, О.Данченко, Т. Кара-Васильєва, Ю.Лащук, О.Найден, М. Селівачов, В.Ханко, В.Щербак та інші.

Килимарство, як окремий вид декоративної творчості розглядали науковці: А.Жук, Я.Запаско, О.Іванова, В.Кричевський, Т.Романова, О.Федевич, В.Щербаківський.

Методичні аспекти викладання народного мистецтва досліджували: Є.Антонович, М.Дараган, Р.Захарчук-Чугай, П. Лосюк, Ю.Мохірева, Т.Саєнко, М.Станкевич, Т.Придатко, С.Танадайчук, В.Титаренко, Р.Шмагало.

За певний період часу накопичена значна науково-історична та навчально-методична база з вивчення теоретичних та практичних основ декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема килимарства в освітніх закладах. Зібраний матеріал з даної проблематики потребує деякого узагальнення, а також часткової конкретизації відповідно до регіональних особливостей цього виду традиційного ремесла. Відповідно ми вважали за необхідне визначити концептуальні орієнтири вивчення килимарства в загальній системі викладання декоративно-ужиткового мистецтва в закладах освіти.

Гармонійний розвиток людини нерозривно пов'язаний з естетичним вихованням, один з дійових засобів якого є декоративно-ужиткове мистецтво. З кожним роком дедалі глибше розвивається художньо-прикладна творчість молоді, потяг до різноманітної образотворчої діяльності. Спрямувати енергетичний потенціал талановитої нової генерації у вірне русло власного творчого самовияву є пріоритетом мистецької освіти в Україні. Серед її головних завдань є «опанування суб'єктами навчально-виховного процесу знань на рівні сучасних досягнень культури; розумінні її ролі у життєдайності суспільства і кожної людини; реалізації педагогічного впливу, спрямованого на прилучення до скарбниці світових і національних художніх цінностей з метою духовного розвитку особистості; формуванні творчих здібностей, світоглядної позиції, здатності до морально-етичного самовдосконалення» [3,55].

У цьому контексті відповідальна місія покладена на художника-педагога, якому потрібно правильно зорієнтуватися в широкому розмаїтті концептуальних підходів до викладання мистецьких дисциплін. «Однією з головних вимог мистецької освіти є вишколеність фахівців, педагогів, дослідників певної мистецької професії та результатів діяльності конкретних митців» [5,17]. Треба зуміти поєднати і згармонізувати усі тенденції традиційних та новітніх технологій фахової підготовки творчої особистості.

Для сучасного викладача, чия діяльність нерозривно пов'язана з художньо-декоративною творчістю, головним є вдало вибрати методи і прийоми навчання прикладною діяльністю студентів, до кожної особистості шукати індивідуальний підхід, що ґрунтується на відчутті, виявленні реальних здібностей і можливості власного самовираження.

В основу курсу декоративно-ужиткового мистецтва має бути покладений інтегративний принцип набуття студентами скоординованих знань, теоретичних і практичних навиків з різних видів традиційних народних художніх ремесел, а також сучасних декоративних технік зокрема: гончарства, килимарства, вишивки, різьблення по дереву, писанкарства, аплікації соломкою, витинанки, вибійки, декоративного розпису тощо. Поглиблене вивчення предметних основ, історичний аналіз етапів розвитку, ретрансляція взаємозв'язків і взаємовпливів, виявлення найхарактерніших ознак кожного з названих художніх промислів – головні компоненти навчальної програми.

Регіональний аспект найхарактерніших видів народної творчості, постає пріоритетним орієнтиром у викладанні даної дисципліни. В цьому контексті вивчення деяких народних ремесел бажано виокремити на рівень спецкурсу з елективною формою навчання. Це дозволить сконцентрувати увагу студентів на автентичності, самобутності творчих виявів, відповідно до етнографічної приналежності регіону, в якому розташований навчальний заклад.

Так, на кафедрі образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, поряд з іншими дисциплінами образотворчого циклу, впроваджений елективний спецкурс «Килимарство». Протягом кількох років він зарекомендував себе як цікавий, креативний, а також пізнавальний навчальний предмет.

Акцент на даному виді декоративної творчості зроблений не випадково, адже килимарський промисел на Полтавщині є унікальним, особливим, локально-своєрідним, цілісним, художньо-

оригінальним феноменом народного образотворення. «Поліфункціональність українських народних килимових виробів, ліжників, гобеленів, техніка їхнього виготовлення, орнамент і колорит – взаємообгрунтовуючі фактори, які створюють ґрунт унікального виду мистецтва, важливе художнє надбання українського народу» [1,36]. В цьому контексті, поглиблене вивчення теоретичних і практичних основ килимарської майстерності в умовах вищого навчального закладу є доцільним з точки зору художньо-естетичного та патріотичного виховання молоді, а також підвищення загального фахового, професійного рівня освіти.

Викладачам потрібно постійно піклуватися про те, щоб молодь не лише навчилася дивитися на килим як на предмет утилітарного використання, а й могла серцем збагнути закладену в ньому красу і, що дуже важливо, підняти престиж давньої професії килимаря. Художнє сприймання творів має відбуватися на емоційному, чуттєвому рівні, але з певним багажем знань про основні закони і правила цього виду ремесла.

Під час занять килимарством спостерігаємо, що «декоративна творчість не збуджує позитивних емоцій у тих, хто байдужий до неї (здебільшого через невідповідність до сприйняття народного мистецтва)» [2,15]. Тому, велике значення має вивчення теоретичного матеріалу з обов'язковим демонструванням кращих зразків килимарства. Педагогу потрібно використовувати всі необхідні наочні засоби впливу на світогляд молодих творців: вироби майстрів, ілюстрації з книг, журналів, альбомів, слайди, фото та відеоматеріали, різноманітні мультимедійні презентації тощо. Рекомендується також відвідування етнографічних залів краєзнавчого музею, а також майстерень з килимарським виробництвом, знайомство з фахівцями народного мистецтва та їхніми творами.

Зупинимося докладніше на навчанні студентів мистецтву килимарства. Дивергентний метод його викладання, в контексті загальної програми декоративно-ужиткового мистецтва, дозволяє більш широко і повноцінно оволодіти базовими знаннями, навиками і уміннями даного виду творчості. Увесь навчальний курс розділений на декілька модульних компонентів, зокрема: мистецтвознавчого, технологічного, методичного, дидактичного.

Перший модуль передбачає ознайомлення студентів з декоративно-ужитковим мистецтвом, концентруючи увагу на один з його видів – килимарство. Широко розглядається творчість відомих народних майстрів, їхні характерні вироби; при цьому застосовуються різноманітні наочні матеріали та технічні засоби. Теоретична частина містить курс лекцій з історичним аналізом основних етапів розвитку даного художнього промислу на всій території України. Ставиться акцент на регіональних особливостях ремесла в залежності від етнокультурної приналежності творчого осередку. Проводяться порівняльні характеристики різноманітних видів килимових виробів, їх найтиповіші композиційні, кольорові, технічні ознаки. Особливого розгляду заслуговує семантико-символічне, змістове наповнення народних килимів, прадавні коди і знаки, закладені в орнаментальні схеми візерунків.

В наступному розділі розглядається технологія виготовлення килимових виробів. Вивчаються найтиповіші технічні прийоми, різноманітні види вузлів і переплетень. Обов'язковою є характеристика основних матеріалів, що найчастіше використовуються в процесі ткання. Відбувається ознайомлення з традиційними природними та штучними (аніліновими) барвниками для фарбування пряжі. Технологічні особливості килимарства подаються як у вигляді теоретичних, базових знань, з використанням різноманітної наочності (малюнків, схем, діаграм тощо), а також практичних вправ з оволодінням технічної майстерності.

Вивчення теоретичних і технологічних основ килимарства мають дати поштовх до власного креативного мислення. «Тільки творчий характер занять, які вимагають інтелектуальних і емоційних зусиль, дає насолоду від процесу праці. Організуючи його, доцільно якомога раніше переходити від підготовчої роботи до творчої. Тоді позитивні емоції виступатимуть як важливе підкріплення вищих соціальних мотивацій, виявлятимуться додатковим стимулом, поштовхом до більш інтенсивної діяльності» [2,15]. Відбувається створення власної композиції, поступова реалізація її в матеріалі й отримання кінцевого продукту - готового виробу. Все це в комплексі викликає у молодих авторів колосальне моральне задоволення, робить стійкою потребу особистості в творчості,

В даному контексті логічно виокремлюється третій розділ навчання мистецтву килимарства – методичний. Він складається з декількох поетапних вправ оволодіння фаховою килимарською майстерністю. Головна мета викладача - зацікавити студентів цим видом діяльності, викликати інтерес до креативного самовияву і самовдосконалення. Щоб створити власний авторський виріб у матеріалі, необхідні попередні творчі пошуки певного образу, які відбуваються в процесі ескізування. Корисними тут будуть різноманітні завдання, які розвивають фантазію молодих творців. Але основним підґрунтям для вибору теми має бути класичний орнамент традиційних українських килимів. Щоб якомога глибше зрозуміти його специфіку, характерні ознаки у порівнянні з іншими

видами декоративно-ужиткового мистецтва, пропонується виконання серії копій з кращих взірців килимарства. Їх фрагментарні зображення дозволяють розгледіти ледь помітні нюансні градації і переливи кольорів, тонкі абрисы орнаментальних силуетів, плавно перетікаючих в килимове поле.

При проведенні практичних занять все чіткіше окреслюється проблема передачі основних навиків майстерності. Отже, важливим є те, щоб викладач був творчим індивідуумом, фахівцем декоративно-ужиткового мистецтва. Процес наслідування професійних, технічних, мистецьких прийомів, своєрідний майстер-клас, позитивно зарекомендував себе при навчанні килимарству. Від самого початку роботи над килимовим виробом і до завершення ткання та оздоблення його декоративними елементами, бажаним є особистий, постійно супроводжуючий контроль керівника. Хоча, заохочувальним і стимулюючим фактором має бути творчий підхід та індивідуальна майстерність. Як в будь-якій творчості, існує власна манера виконання, натхнення імпровізація, яка наділяє кінцевий мистецький витвір характерними, неповторними рисами.

Щоб навчити студентів цілісному, емоційному й глибокому аналізу творів в техніці килимарства в загальному контексті декоративно-ужиткового мистецтва потрібно виховувати навички художнього сприймання. Дидактичний метод навчання слугує їх розвитку і вдосконаленню. Періодичні обговорення етапів незавершеної роботи, жваві дискусії мистецтвознавчого плану, порівняльні характеристики з виявленням позитивних ознак і певних помилок, дають бажаний результат – набуття професійного досвіду і фахової майстерності. Надзвичайно корисним в цьому сенсі можуть бути вернісажі готових творчих робіт на території навчального закладу. Це дасть змогу залучити до аналітичних мистецьких дебатів широке коло викладачів та студентів, стимулює до нових творчих звершень молодих авторів.

Ми вважаємо, що поглиблене вивчення студентами основ килимарства в загальній системі викладання декоративно-ужиткового мистецтва є корисним з точки зору художньо-естетичного, морального, культурно-просвітницького і психологічного виховання. Воно сприяє розвитку самодостатньої творчої особистості, підвищує фаховий, професійний рівень підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Крім того відбувається самоствердження молодих митців як авторів власної, індивідуальної творчості. Традиційна тематика класичного народного мистецтва викликає повагу і любов до етнокультурних надбань українського народу, формує національне мислення і світогляд. Регіональний аспект килимарства дає усвідомлення самотності та автентичності цього виду художнього ремесла з яскраво вираженими, характерними ознаками.

Позитивне навчально-виховне значення елективного спецкурсу «Килимарство» підтвержене в процесі його викладання. Теоретичні відомості народознавчого характеру застосовані, відображені, перевірені під час виконання практичних робіт. Поєднання теорії з практикою сприяє глибшому розумінню студентами вагомості набутих знань, умінь і навиків, здобутих під час навчання, які можуть знадобитися у подальшій образотворчій та педагогічній діяльності.

Методичний аспект викладання потребує вдосконалення і подальшого розвитку з врахуванням досвіду попередньо розроблених навчальних програм. Специфічні особливості кожного етнокультурного осередку можуть бути основним підґрунтям для створення нових методичних рекомендацій та навчальних посібників з даної тематики.

Подальшу науково-дослідну роботу бажано спрямовувати на поповнення наочної бази кращих взірців традиційного килимарства з врахуванням ультрасучасних комп'ютерних технологій та можливостей цифрового друку. Назріла потреба у виданні респектабельних, яскраво ілюстрованих монографічних досліджень, які будуть широко використовуватися у педагогічній практиці, надихатимуть молодих авторів до творчих звершень.

Література

1. *Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є.* Декоративно-прикладне мистецтво; Навч. посібник для студентів пед. Ін.-тів. – Львів; Світ, 1992. – 272 с.
2. *Лосюк П.В.* Декоративно-прикладне мистецтво в школі. – К; Радянська школа, 1979. – 56 с.
3. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна та мистецька; Навч. посіб. / О.П. Рудницька – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 365 с.
4. *Указ Президента України №481/2006 // Народне мистецтво. - №1-2. -С. 3.*
5. *Шмагало Р.Т.* Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХст.: структурування методологія, художні позиції. – Львів: Українські технології, 2005. – 528 с.